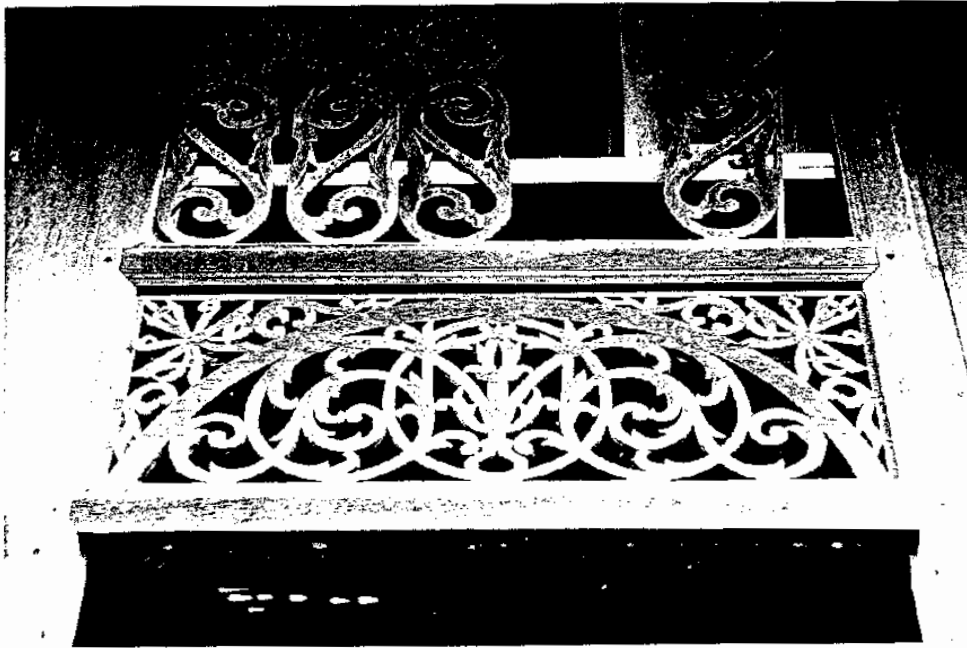

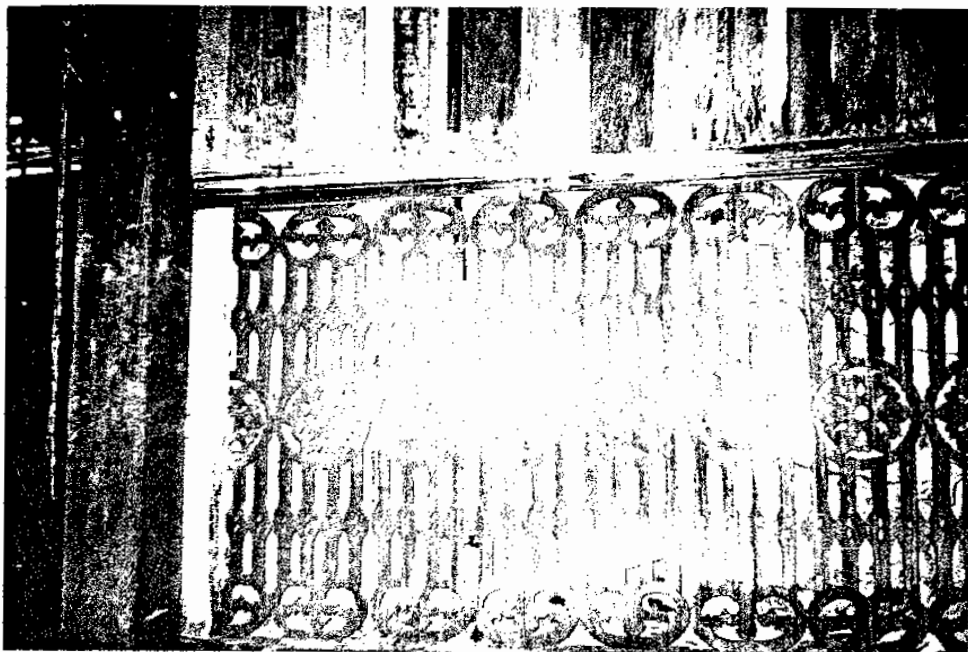
ลวดลายฉลุไม้ตกแต่งช่องระบายอากาศเหนือประตู เป็นแบบลายพรรณพฤกษา
อยู่ในกรอบครึ่งวงกลม

ลวดลายฉลุไม้ตกแต่งช่องแสงเหนือหน้าต่าง เป็นแบบพรรณพฤกษา
อยู่ในกรอบครึ่งวงกลม

ลวดลายฉลุไม้ตกแต่งช่องระบายอากาศเหนือประตู เป็นแบบลายพรรณพฤกษา
อยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมผืนผ้า

ลวดลายฉลุไม้ตกแต่งฝาผนัง เป็นแบบลายเรขาคณิต
อยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมผืนผ้า

วังเจ้าเมืองสายบุรี

- ชื่อวัง : วังเจ้าเมืองสายบุรี
- เจ้าเมืองผู้สร้าง : เต็งกูอัปดลุมตุลลิบ พระยาสุริยสุนทรบวรภักดีศรี
มหารายามัตตาอับดุลวิบูลย์ขอบเขตประเทศไทย
- ช่างผู้สร้างวัง : ช่างจากอินโดนีเซีย
- ที่ตั้งปัจจุบัน : เลขที่ 43 ถนนสุริยะ ตำบลตะลุบัน อำเภอสายบุรี
จังหวัดปัตตานี
- สภาพแวดล้อม : แต่เดิมวังเจ้าเมืองสายบุรีมีอาณาเขตกว้างขวางถึงแม่น้ำ
สายบุรี ปัจจุบันมีเนื้อที่ประมาณ 1 ไร่เศษตั้งอยู่ในชุมชน
ตะลุบัน ทิศเหนือ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกจดบ้าน
เรือนข้างเคียง ทิศใต้จดถนนสุริยะเป็นส่วนด้านหน้าของ
วัง
- กำแพงวัง : ด้านหน้าวังเคยมีการใช้เสาก่ออิฐฉาบปูน ระหว่างช่วงเสา
ก่ออิฐที่ฉาบปูนทำเป็นรูปเว้าส่วนโค้งลงช่วงบนที่ว่างซึ่ง
ลวดหนามติดระหว่างเสาทุกเสา ต่อมาภายหลังได้ถูกรื้อ
ทิ้งไปเนื่องจากการขยายเขตถนนของเทศบาล
- บริเวณพื้นที่วัง : เมื่อเข้าบริเวณของวังเป็นลานดินตรงไปที่เรือนเจ้าเมือง
รอบๆ บริเวณปลูกไม้ดอกและไม้ผลประปราย ด้านข้าง
ถูกขนาบด้วยบ้านเรือนข้างเคียง
- บ่อน้ำ : ที่เรือนเจ้าเมืองมีบ่อน้ำ 2 บ่อ คือ ข้างบันไดขึ้นเรือนด้าน
หน้าและลานโล่งหลังเรือน
- รูปแบบเรือนเจ้าเมือง : เฉพาะเรือนเจ้าเมืองเป็นแบบเรือนชั้นเดียวใต้ถุนต่ำก่ออิฐ
ฉาบปูนปิดทึบหลังคาทรงปั้นหยา มุงกระเบื้องดินเผา ด้าน
หลังของเรือนเจ้าเมืองเป็นเรือนแบบ 2 ชั้น แต่อยู่ใน
สภาพชำรุด
- โครงสร้างของเรือน : ใช้ฐานเสารับน้ำหนักเรือน แต่ก่ออิฐปิดทึบ เสาเรือนใช้
เสาไม้ผ่าผนังใช้ไม้กระดาน เครื่องบนหลังคาใช้ไม้
- ฐานเสาเรือน : ก่ออิฐขนาดใหญ่รองรับเสาและน้ำหนักของเรือน

- เสาเรือน : ใช้ไม้ขนาด 20x 20 เซนติเมตรวางบนฐานเสา
- บันได : ก่ออิฐปิดทับฉาบปูนไม่มีราวบันได มีเสาขนาดใหญ่สูง 1.20 เมตร 2 ข้างก่ออิฐฉาบปูนที่หัวเสาทำบัว
- พื้นเรือน : ปูไม้แบบเฉลียงระหว่างไม้พื้นใช้วิธีใส่เดือยไม้กลมยึดแต่ละแผ่น พื้นเรือนทั้งหมดมีระดับเดียวกันไม่ยกพื้น
- เฉลียง : ไม่มี : ใช้ระเบียงเป็นทางเดินเชื่อมระหว่างห้องด้านซ้ายและขวา เช่นเดียวกับด้านหลังเรือน
- ฝาผนัง : ไม้เป็นแบบซาลันตามยาว ไม้ตีซ้อนทับเหมือนเรือนเจ้าเมืองทั่วไป
- ประตู : ไม้แบบบานคู่มีกรอบนูน บานประตูเจาะร่องแบบเส้นตั้งและเส้นเฉียง
- ซุ้มประตู : ไม่มี
- หน้าต่าง : ไม้บานเปิดคู่เจาะร่องด้านในเรือนด้านนอกเป็นพื้นไม้เรียบ
- ช่องแสง : หน้าต่างทุกบานใช้ไม้ฉลุที่ช่องแสง ส่วนประตูช่องแสงปิดทับ
- ช่องลมใต้หลังคา : ใช้ไม้ฉลุลายติดรอบตัวเรือนและมีขนาดความสูงมากกว่าปกติ
- เพดาน : เฉพาะเพดานระเบียงด้านหน้าเรือนฝาเพดานใช้ไม้กระดานตีตามยาวซ้อนทับริม ส่วนภายในห้องทั้งหมดไม่มีฝาเพดานมองเห็นโครงหลังคาได้ชัดเจน
- หลังคา : ทรงปั้นหยา มุงกระเบื้องดินเผา
- สันหลังคา : ปูนปั้นตอนปลายของสันหลังคาเซียงอนขึ้นทุกแห่ง
- เชิงชาย : ใช้แผ่นทองเหลืองฉลุลายติดตั้งที่เชิงชายรอบทุกด้านของเรือน
- การใช้พื้นที่ : เฉพาะเรือนเจ้าเมืองด้านหน้าแบบชั้นเดียว เมื่อขึ้นบันไดพบฝาผนังห้องตรงหน้ามีระเบียงทางเดินเชื่อมห้องด้านซ้ายและขวา ห้องด้านซ้ายแต่เดิมเป็นห้องโถงไม้กั้นฝาผนัง มีราวระเบียงด้านหน้า ต่อมาได้ปรับปรุงทำฝาผนังกันเป็นห้องนอนห้องด้านขวาสร้างมาแต่เดิมส่วนนี้ยื่นหันด้านแคบออกทางด้านหน้าเรือนปัจจุบันเป็นห้องนอน

สำหรับผู้ดูแล

ส่วนกลางเรือนเป็นฝาผนังกันห้องทั้งหมด แต่ไม่ถึง เพดานแบ่งเป็นห้องนอน ส่วนหลังมีระเบียงเชื่อมห้อง ด้านซ้ายและขวาเช่นเดียวกับด้านหน้า มีบันไดลงไปลาน โถง มีบ่อน้ำและห้องอาบน้ำที่ทำขึ้นภายหลังด้านในสุด ใช้กันพื้นที่ด้วยสังกะสี

ส่วนหลังห้องด้านซ้ายเป็นทางเดินเชื่อมไปยังเรือน 2 ชั้น แต่ปัจจุบันปิดแบ่งกันระหว่างเรือนทั้ง 2 หลัง

ลวดลายตกแต่ง

: เรือนเจ้าเมืองสายบุรีมีการตกแต่งส่วนต่างๆ ของเรือน เช่น ราวระเบียงใช้ไม้เป็นลวดลายแบบเรขาคณิต เช่นเดียวกับช่องลมใต้หลังคารอบเรือน ส่วนที่ช่องแสงเหนือ หน้าต่างไม้ฉลุลวดลายแบบพรรณพฤกษา ที่สันหลังคา ส่วนของปูนปั้นบรรจุกัน มีเสาเกลี้ยงประดับด้วยแผ่นทองเหลือง ฉลุตลอดแนวของสันหลังคา และที่เชิงชายใช้แผ่นทองเหลืองฉลุลวดลายเป็นแบบพรรณพฤกษาเช่นเดียวกับสันหลังคา

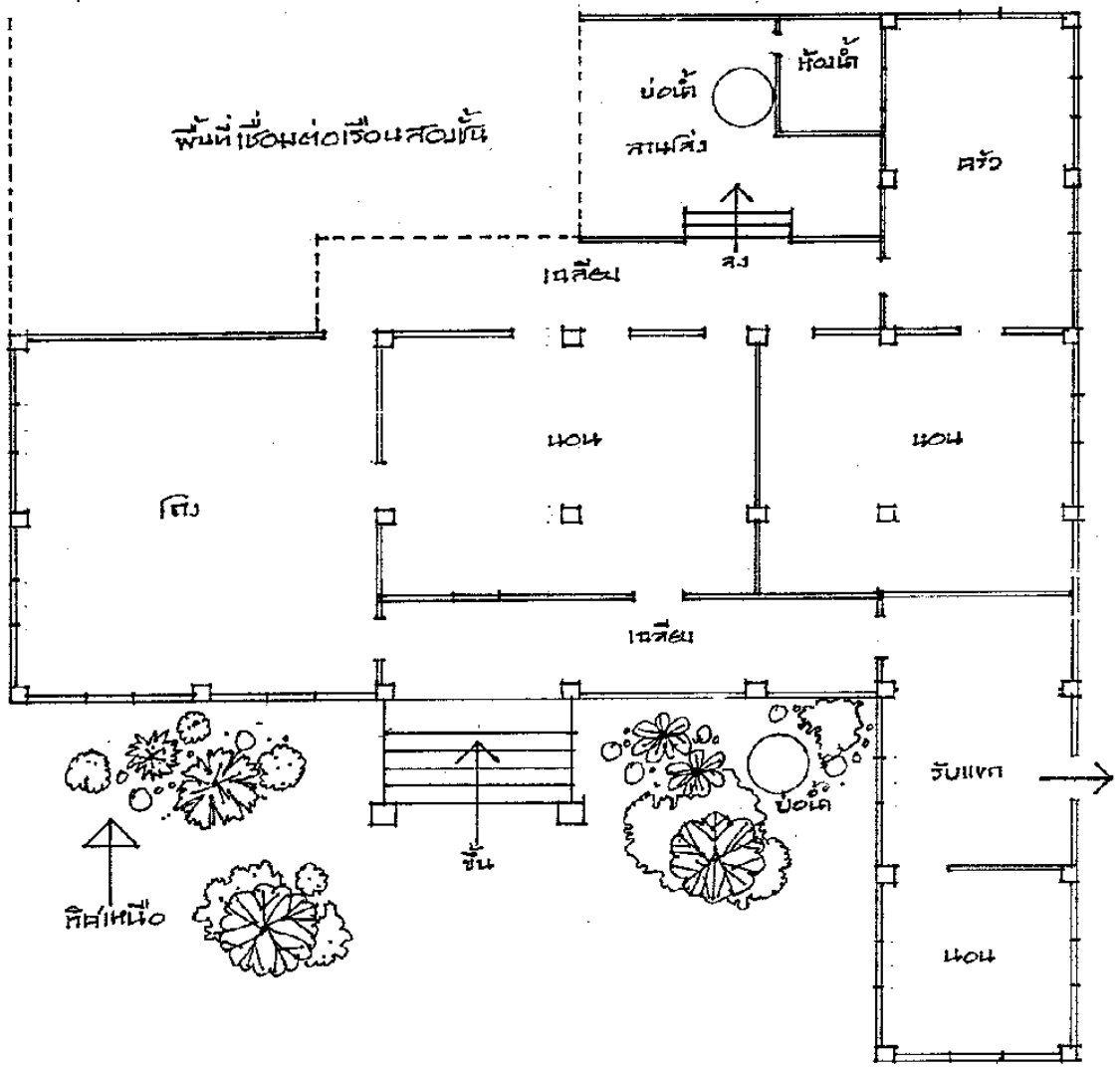

ปาดามิ ดารุสลาม

เด็งกูอับดุลมุตัลลิบ (พระยาสุริยสุนทรบวรภักดี)

ผู้สร้างวังสายบุรีที่ตำบลลลิตงบายู
ที่มาของภาพ: อาร์พีเอ็น บินจิ และคนอื่นๆ

อ้างแล้ว หน้า 162

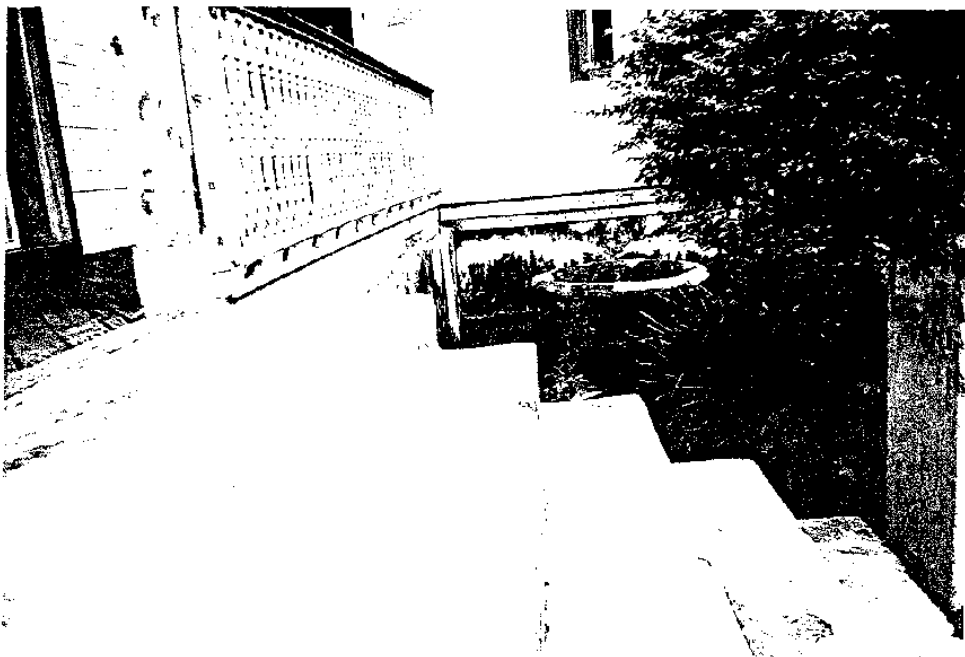

• วิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

[Handwritten signature]

ด้านหน้าเรือนเจ้าเมืองสายบุรี เป็นพื้นดินติดกับถนนสุริยะ

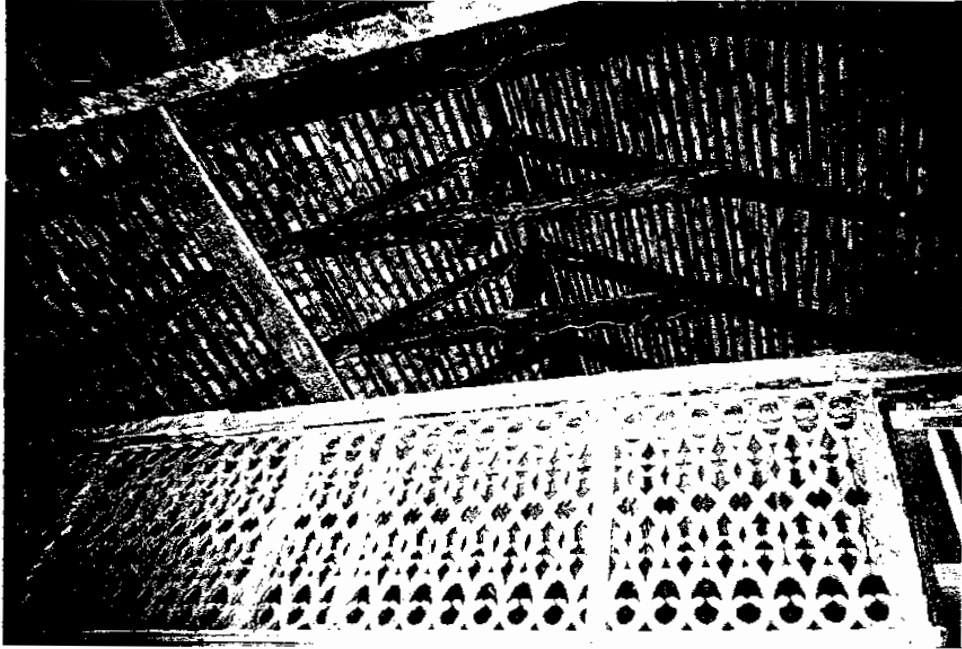
บันไดทางขึ้นเรือนก่ออิฐที่บจาบปูน ข้างบันไดมีบ่อน้ำขนาดเล็ก

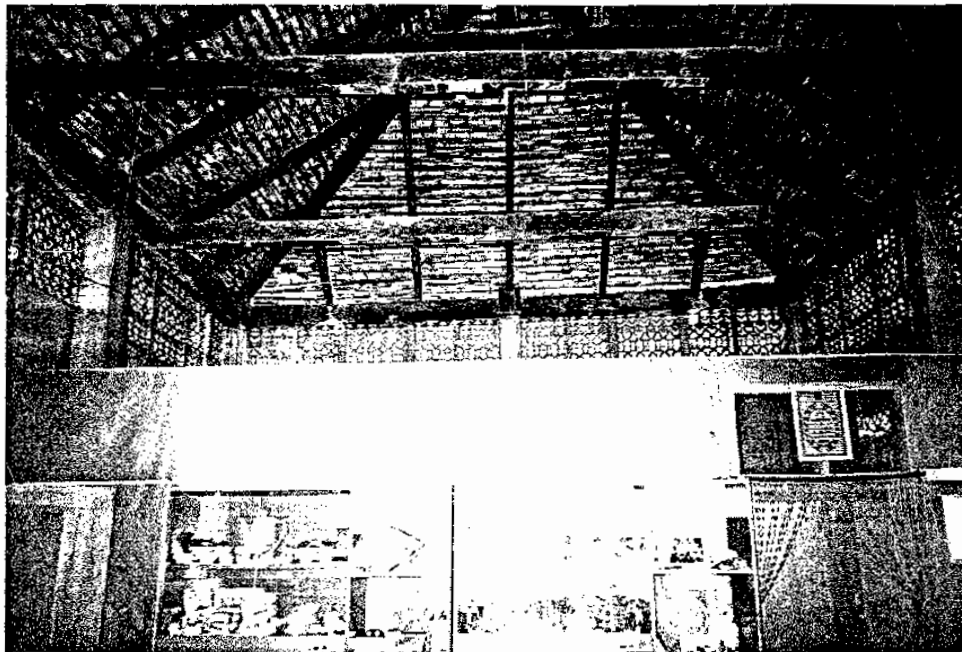
ระเบียงด้านหน้าเรือนพื้นไม้เรียงแนวเฉียง ไขว้ติดอกกลมียัด
ไม้แต่ละแผ่น และประตูทางเข้าห้องที่ต่อเติมขึ้นใหม่แต่เดิมเป็น
ระเบียงยาวตลอด

บันไดทางขึ้นเรือนด้านหน้า
ทำเสาทำอิฐฉาบปูนสี่เหลี่ยม
ขนาดใหญ่ 2 เสา

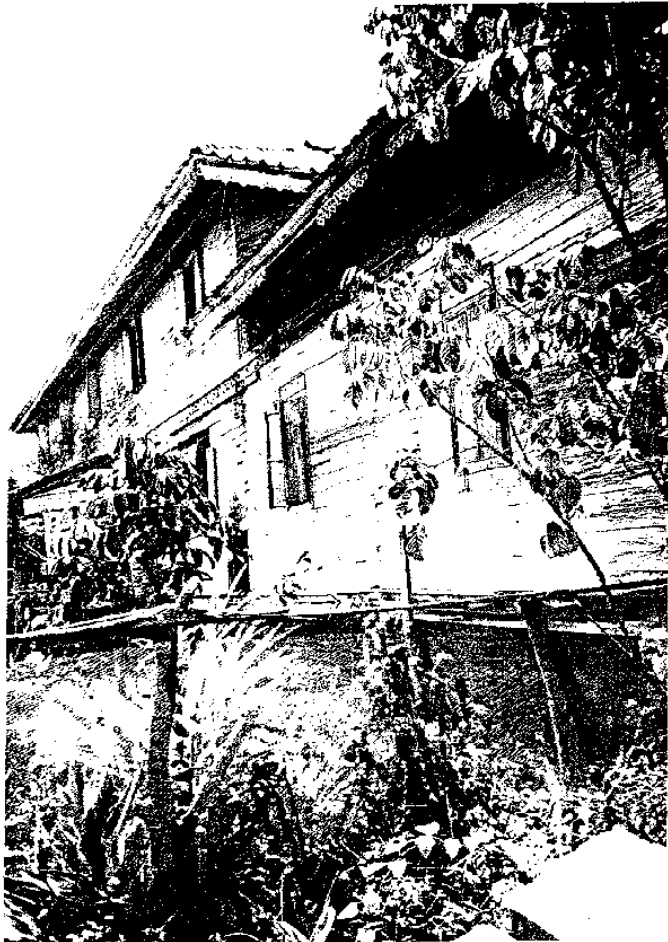
ภายในเรือน การกั้นฝาผนังห้องส่วนบนฝาผนังใช้ไม้ฉลุลายและ
 ปล่อยพื้นที่โล่ง มองเห็นโครงสร้างหลังคาทรงปั้นหย่า
 ส่วนที่เป็นสันหลังคาตรงกลาง

การกั้นฝาผนังห้องชั้นใหม่ เป็นห้องนอนของผู้ดูแลวัง
 ส่วนบนฝาผนังปล่อยพื้นที่โล่ง มองเห็นโครงสร้างหลังคาทรงปั้นหย่า
 ส่วนที่เป็นแนวลาดเอียงของด้านข้างหลังคา

ด้านหลังเรือนพื้นที่ระหว่างห้องครัว
ของเรือนเจ้าเมืองกับเรือนพัก
เครื่องญาติสองชั้น เป็นลานโล่ง
มีบ่อน้ำ 1 บ่อ

ด้านข้างเรือนเจ้าเมืองชั้นเดียว
และเรือนพักเครื่องญาติสองชั้น
ทางทิศตะวันตก

เรือนเจ้าเมืองส่วนที่เป็นห้องนอน
ของผู้ดูแลวังปัจจุบันมองเห็นรูปแบบ
ของเรือนเจ้าเมืองได้ชัดเจน เช่น
ใต้ถุนเรือนก่ออิฐปิดทับ ฝาผนัง
เข้าลิ้นตามแนวยาว ช่องแสงเหนือ
หน้าต่างเป็นลายฉลุไม้ ช่องระบายอากาศ
ใต้หลังคาลายฉลุไม้ เซึ่งชายใช้โลหะฉลุลาย
สันหลังคาปูนปั้นตอนปลายเชิงตอน
ขึ้นทุกด้านมีเสาดตรงยอดของสันหลังคา
และตกแต่งด้วยลายฉลุโลหะ

เรือนเจ้าเมืองสายบุรีจัดได้ว่า
เป็นเรือนที่ใช้ลวดลายตกแต่ง
มากแห่งหนึ่งซึ่งมีลักษณะเป็น
ลายแบบพรรณพฤกษาของอินโดนีเซีย

การปกครองและเจ้าเมืองบริเวณ 7 หัวเมือง

จากการที่ปัตตานีได้ทำสงครามและก่อขบถกับสยามรวม 4 ครั้ง จึงนำไปสู่การแบ่งแยกการปกครองของปัตตานี ซึ่งแต่เดิมมีอาณาเขตปกครองทั้งยะลา และนราธิวาส ออกเป็น 7 หัวเมือง และได้มีการแต่งตั้งเจ้าเมืองเพื่อปกครองเมืองต่างๆ รวม 9 ครั้ง การสงครามและก่อขบถส่วนใหญ่เกิดขึ้นในสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ส่วนการแต่งตั้งเจ้าเมืองได้เริ่มมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จนถึงสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีลำดับเหตุการณ์ ดังนี้

ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2327 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก สุลต่านมูฮัมหมัด คิดจะตั้งตนเป็นอิสระ สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาททรงบัญชาให้พระยากลาโหมเป็นแม่ทัพเข้าโจมตีปัตตานี สุลต่านมูฮัมหมัดถูกกระสุนปืนใหญ่สิ้นพระชนม์ ทหารสยามเข้ายึด พระราชวังได้สำเร็จ ถอนทัพกลับพร้อมกับยึดปืนใหญ่กลับเมืองสยาม

ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2332 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เติงกูลีมีดิน เจ้าเมืองปัตตานีที่ได้รับการแต่งตั้งจากสยาม ได้ขอความร่วมมือจากองค์เชียงลือกษัตริย์เวียตนามโจมตีเมืองสยาม แต่เรื่องได้ทราบถึงพระเจ้าแผ่นดินสยามจึงทรงรับสั่งให้พระยากลาโหมยกกองทัพจับเติงกูลีมีดิน ขณะที่เจ้าเมืองปัตตานี กำลังยกทัพไปตีได้เมืองเทพา จะนะ และกำลังทำสงครามกับสงขลา จนถึงพัทลุง พระยากลาโหมได้ร่วมมือกับเจ้าเมืองสงขลาและนครโจมตีทัพปัตตานี จนถึงยึดเมืองปราจีนได้สำเร็จ

ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2351 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ดาโต๊ะบังกาลัน เจ้าเมืองปัตตานีที่ได้รับการแต่งตั้งจากสยาม ได้บุกเข้าโจมตีข้าราชการสยามเป็นผลให้ลักษณะมณาดายัน ต้องหลบหนีไปสงขลา เจ้าเมืองสงขลาได้มีใบบอกไปกรุงเทพ พระยากลาโหมร่วมกับเจ้าเมืองสงขลาและนครโจมตีเมืองปัตตานีทั้งทางบกและทางน้ำ ในที่สุดปัตตานียอมแพ้ ดาโต๊ะบังกาลันได้หลบหนีไป จากสงครามครั้งนี้สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงได้มีพระบรมราชโองบายโปรดเกล้าให้แบ่งปัตตานีออกเป็น 7 หัวเมือง คือ ปัตตานี ยะหริ่ง หนองจิก รามัน ยะลา ระแงะ และสายบุรี โดยแต่ละเมืองต้องขึ้นกับเมืองสงขลา

ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2364 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่วนสุหลง เจ้าเมืองปัตตานี ต่วนกือจิ เจ้าเมืองหนองจิก ต่วนบางกอก เจ้าเมืองยะลา และต่วนนิติเจ้าเมือง ระแงะ ได้รับบัญชาจากนายพ่ายเจ้าเมืองยะหริ่งให้ไปช่วยรบศึกเมืองเคดาห์ กับสงขลา แต่ได้ขัดขืนคำสั่ง และใช้กำลังรุกไล่ชาวสยามในเมืองปัตตานี จนต้องหนีไปยังเมืองสงขลา และเจ้าเมืองทั้ง 4 ได้รุกไล่ไปจนถึงสงขลาเข้าร่วมกับเมืองเคดาห์ จนกระทั่งแม่ทัพเคดาห์เสียชีวิตลง กำลังฝ่ายเจ้าเมืองปัตตานีทั้งหมดแตกพ่ายถอยกลับเมืองของตน เจ้าพระยาพระคลังได้แบ่งกำลังเป็น 2 ทัพ รุกไล่ทั้งเมืองเคดาห์ และปัตตานี ที่เมืองปัตตานีฝ่าย 4 เจ้าเมืองได้แตก

พ่ายหนีไปชาวสยามยึดเมืองปัตตานีได้ หลังจากมีชัยชนะเมืองปัตตานีแล้ว แม่ทัพสยามได้แต่งตั้งเจ้าเมืองขึ้นใหม่

ในช่วงแรกของการแต่งตั้งเจ้าเมืองปกครอง 7 หัวเมือง ยังไม่ชัดเจน จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงมีการแต่งตั้งเจ้าเมืองครบ 7 หัวเมือง ขณะเดียวกันเพื่อเป็นการป้องกันมิให้ปัตตานีได้ก่อกบฏขึ้นอีก หลังจากสงครามครั้งที่ 3 พระยากลาโหมจึงได้แต่งตั้งนายขวัญชัยบุตรเจ้าเมืองจะนะเป็นเจ้าเมืองปัตตานี เมื่อนายขวัญชัยถึงแก่กรรมพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงได้โปรดเกล้าแต่งตั้งนายพ่าย น้องชายนายขวัญชัยเป็นเจ้าเมืองปัตตานี นายพ่ายได้ส่งสารเสนอแนวคิดการปกครองเมืองปัตตานี ไปถึงสงขลา เจ้าเมืองสงขลาจึงได้กราบทูลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และทรงได้ส่งพระยาอภัยสงครามลงมาปรึกษากับเจ้าเมืองสงขลา โดยจะแยกปัตตานีออกเป็น 7 หัวเมืองและให้มีเจ้าเมืองปกครองแต่ละเมือง คือ ปัตตานี ยะหริ่ง หนองจิก รามัน ยะลา ระแงะ และสายบุรี ให้นายพ่ายเป็นเจ้าเมืองยะหริ่ง และนายพ่าย ได้เลือกบุคคลที่ไว้วางใจปกครองแต่ละเมือง ซึ่งเป็นการแต่งตั้งเจ้าเมืองทั้ง 7 หัวเมือง ขึ้นเป็นครั้งแรก และมีการแต่งตั้งเจ้าเมืองรวม 9 ครั้ง จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

1. ต่วนสุหลง	เป็นเจ้าเมืองปัตตานี	อยู่ที่กรือเซะ
2. นายพ่าย	เป็นเจ้าเมืองยะหริ่ง	อยู่ที่ยะหริ่ง
3. ต่วนนิ	เป็นเจ้าเมืองหนองจิก	อยู่ที่คลองใหม่
4. ต่วนมันโซร์	เป็นเจ้าเมืองรามัน	อยู่ที่รามัน
5. ต่วนยาโล	เป็นเจ้าเมืองยะลา	อยู่ที่ยะลา
6. ต่วนนิเต๊ะ	เป็นเจ้าเมืองระแงะ	อยู่ที่ระแงะ
7. ต่วนนิเต๊ะ	เป็นเจ้าเมืองสายบุรี	อยู่ที่ยะรัง

ครั้งที่ 2 เมื่อเจ้าเมืองยะลา หนองจิก รามัน ถึงแก่กรรม พระยาวิเศษสุนทร (เถียนจิ่ง) ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา ได้แต่งตั้งเจ้าเมืองขึ้นใหม่ ดังนี้

1. ต่วนสุหลง	เป็นเจ้าเมืองปัตตานี
2. นายพ่าย	เป็นเจ้าเมืองยะหริ่ง
3. ต่วนกือจิ	เป็นเจ้าเมืองหนองจิก
4. ต่วนกุนโดร์	เป็นเจ้าเมืองรามัน
5. ต่วนบางกอก(กูโน)	เป็นเจ้าเมืองยะลา
6. ต่วนนิเต๊ะ	เป็นเจ้าเมืองระแงะ
7. ต่วนนิเต๊ะ	เป็นเจ้าเมืองสายบุรี

ครั้งที่ 3 จากการที่เมืองไทรบุรีแข็งข้อจับอาวุธขึ้นต่อสู้กับผู้ปกครองชาวสยามนำโดยเต็งกูเด็นเจ้าเมืองไทรบุรี เจ้าเมืองสงขลาและนครยกทัพไปตีแต่ไม่สำเร็จ จึงขอความช่วยเหลือไปยังกรุงเทพและปัตตานี นายพ่ายจึงมีบัญชาให้เจ้าเมืองต่างๆ รวมพลที่ยะหริ่ง มี 2 เมืองที่ขัดขึ้นไม่ร่วมทัพคือ สายบุรี และรามัน เจ้าเมืองปัตตานี หนองจิก ยะลา ระแงะ ปฏิบัติตามทุกประการ แต่กลับคิดทรยศภายหลัง ไปเข้ากับฝ่ายศัตรู เมื่อกองทัพไทรบุรี แยกพ่ายไป เจ้าเมืองทั้ง 4 แยกหนีพ่ายกลับบ้านของตน กองทัพสยามได้รุกไล่จนเจ้าเมืองทั้ง 4 ต้องหนีไปและได้แต่งตั้งเจ้าเมืองขึ้นใหม่ ดังนี้

1. นิยูไซฟ	เป็นเจ้าเมืองปัตตานี
2. นายพ่าย	เป็นเจ้าเมืองยะหริ่ง
3. นายเม่น	เป็นเจ้าเมืองหนองจิก
4. ต่วนกุนโดร์	เป็นเจ้าเมืองรามัน
5. นายเหมสสาย	เป็นเจ้าเมืองยะลา
6. นิงซู	เป็นเจ้าเมืองระแงะ
7. นิเต๊ะ	เป็นเจ้าเมืองสายบุรี

ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2381 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากปราบขบถไทรบุรีครั้งที่ 2 ไม่กี่ปีต่อมานายพ่าย เจ้าเมืองยะหริ่งถึงแก่กรรม เจ้าเมืองสงขลาจึงแต่งตั้งนายเหมสสายเจ้าเมืองยะลามาเป็นเจ้าเมืองยะหริ่ง และได้แต่งตั้งนายเมืองไปเป็นเจ้าเมืองยะลา

1. นิยูไซฟ	เป็นเจ้าเมืองปัตตานี
2. นายเหมสสาย	เป็นเจ้าเมืองยะหริ่ง
3. นายเม่น	เป็นเจ้าเมืองหนองจิก
4. ต่วนกุนโดร์	เป็นเจ้าเมืองรามัน
5. นายเมือง	เป็นเจ้าเมืองยะลา
6. นิงซู	เป็นเจ้าเมืองระแงะ
7. นิเต๊ะ	เป็นเจ้าเมืองสายบุรี

ครั้งที่ 5 เมื่อนายเหมสหายถึงแก่กรรม จึงได้แต่งตั้งให้นิยูไซฟเป็นเจ้าเมืองยะหริ่งแทน และได้ให้เต็งกูมุฮัมหมัดเชื้อสายสุลต่านกลันตันมาเป็นเจ้าเมืองเมืองปัตตานี

1. สุลต่านมุฮัมหมัด	เป็นเจ้าเมืองปัตตานี
2. นิยูไซฟ	เป็นเจ้าเมืองยะหริ่ง
3. นายเม่น	เป็นเจ้าเมืองหนองจิก
4. ต่วนกุนโตร์	เป็นเจ้าเมืองรามัน
5. นายเมือง	เป็นเจ้าเมืองยะลา
6. นีบงซู	เป็นเจ้าเมืองระแงะ
7. นิเต๊ะ	เป็นเจ้าเมืองสายบุรี

ครั้งที่ 6 หลังจากเต็งกูมุฮัมหมัดได้เป็นเจ้าเมืองปัตตานี จึงมีพระนามใหม่ว่า สุลต่านมุฮัมหมัด ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินสยาม เรียกว่าพระยาตานี ต่อมาไม่นาน นายเม่น เจ้าเมืองหนองจิก ถูกปลดออกจากตำแหน่งและได้แต่งตั้งนายเกลี้ยง บุตรชายนายเหมสหาย อดีตเจ้าเมืองยะหริ่ง เป็นเจ้าเมืองหนองจิก นายเมือง ซึ่งเป็นเจ้าเมืองยะลา ได้ถูกปลดออกจากตำแหน่งและได้แต่งตั้งเต็งกูมุฮัมหมัดซอ และเป็นเจ้าเมืองยะลา ส่วนนิเต๊ะ เจ้าเมืองสายถึงแก่กรรม บุตรนิเต๊ะ ชื่อเต็งกูยาลาลุดดีน เป็นเจ้าเมืองสาย พ.ศ. 2396 นิยูไซฟ เจ้าเมืองยะหริ่งถึงแก่กรรม เจ้าเมืองสงขลาได้แต่งตั้งสุลต่านเดวาร์เป็นเจ้าเมืองยะหริ่ง พ.ศ. 2399 สุลต่านมุฮัมหมัดถึงแก่กรรม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าแต่งตั้งเต็งกูปูเต๊ะ บุตรชายสุลต่าน มุฮัมหมัดขึ้นเป็นเจ้าเมืองปัตตานี

1. เต็งกูปูเต๊ะ	เป็นเจ้าเมืองปัตตานี
2. สุลต่านเดวาร์	เป็นเจ้าเมืองยะหริ่ง
3. นายเกลี้ยง	เป็นเจ้าเมืองหนองจิก
4. ต่วนกุนโตร์	เป็นเจ้าเมืองรามัน
5. เต็งกูมุฮัมหมัดซอและ	เป็นเจ้าเมืองยะลา
6. นีบงซู	เป็นเจ้าเมืองระแงะ
7. เต็งกูยาลาลุดดีน	เป็นเจ้าเมืองสายบุรี

ครั้งที่ 7 หลังจากเต็งกูปูเต๊ะ ได้เป็นเจ้าเมืองปัตตานี ประมาณ 1 ปี ต่อมาสุลต่านเดวาร์เสียชีวิต นิติมุงบุตรชายนิยูไซฟ อดีตเจ้าเมืองยะหริ่งได้รับการแต่งตั้งให้ครองเมืองยะหริ่งไม่กี่ปีต่อมาม่วนกุนโตร์เจ้าเมืองรามันเสียชีวิตลง ต่วนตีมุงบุตรต่วนกุนโตร์ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองรามันและเต็งกูมุฮัมหมัดซอและ เสียชีวิตลงเช่นกันได้มีการแต่งตั้งเต็งกูสุไลมาน บุตร

เต็งกูมฮัมหมัดขอและเป็นเจ้าเมือง
เป็นเจ้าเมืองหนองจิก

ที่เมืองหนองจิกนายเกลี้ยงได้เสียชีวิตจึงแต่งตั้งนายแว้ง

1. เต็งกูบูเต๊ะ	เป็นเจ้าเมืองปัตตานี
2. นิตีมุง	เป็นเจ้าเมืองยะหริ่ง
3. นายแว้ง	เป็นเจ้าเมืองหนองจิก
4. ต่วนตีมุง	เป็นเจ้าเมืองรามัน
5. เต็งกูสุไลมาน	เป็นเจ้าเมืองยะลา
6. นิบงซู	เป็นเจ้าเมืองระแงะ
7. เต็งกูยาลาลุดดีน	เป็นเจ้าเมืองสายบุรี

ครั้งที่ 8 หลังจากเต็งกูยาลาลุดดีน เจ้าเมืองสาย ต่วนตีมุงเจ้าเมืองรามันเสียชีวิต
ลง ได้มีการแต่งตั้งเต็งกูอับดุลกอร์เด บุตรเต็งกูยาลาลุดดีน เป็นเจ้าเมืองสาย และแต่งตั้งเต็งกู
อับดุลกันดีส น้องชายต่วนตีมุง เป็นเจ้าเมืองรามัน ส่วนเต็งกูบูเต๊ะสิ้นชีวิตลงเมื่อ พ.ศ. 2424
เต็งกูบือซาร์ได้เป็นเจ้าเมืองปัตตานี ช่วงนั้นนายแว้ง เจ้าเมืองหนองจิกก็ได้สิ้นชีวิตลงนายมิ่งได้
รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองหนองจิก ต่อมานิติมุงเจ้าเมืองยะหริ่งได้เสียชีวิตลง นิมาะห์
น้องชายได้เป็นเจ้าเมืองยะหริ่ง

1. เต็งกูบือซาร์	เป็นเจ้าเมืองปัตตานี
2. นิมาะห์	เป็นเจ้าเมืองยะหริ่ง
3. นายมิ่ง	เป็นเจ้าเมืองหนองจิก
4. เต็งกูอับดุลกันดีส	เป็นเจ้าเมืองรามัน
5. เต็งกูสุไลมาน	เป็นเจ้าเมืองยะลา
6. ต่วนอันโต๊ะ	เป็นเจ้าเมืองระแงะ
7. เต็งกูอับดุลกอร์เด	เป็นเจ้าเมืองสายบุรี

ครั้งที่ 9 หลังจากเต็งกูบือซาร์ สิ้นชีวิตลง เต็งกูสุไลมานซารีฟุดดีนมกุฎราชกุมาร
ได้เป็นเจ้าเมืองปัตตานี ไม่กี่ปีต่อมาต่วนอันโต๊ะ เจ้าเมืองระแงะสิ้นชีวิตลง ได้มีการแต่งตั้งต่วน
ตือเงาะ น้องชายเป็นเจ้าเมืองระแงะ ส่วนเมืองยะหริ่งเมื่อนิมาะห์เสียชีวิตลงก็มีการแต่งตั้งนิโว๊ะ
บุตรชายขึ้นเป็นเจ้าเมืองยะหริ่ง

1. เติ้งกุสลุไลมานซารีฟูตติน	เป็นเจ้าเมืองปัตตานี
2. นิโวะระ	เป็นเจ้าเมืองยะหริ่ง
3. นายทัต	เป็นเจ้าเมืองหนองจิก
4. ต่วนเลอบทลงรายา	เป็นเจ้าเมืองรามัน
5. เติ้งกุสลุไลมาน	เป็นเจ้าเมืองยะลา
6. ต่วนตือเงาะ	เป็นเจ้าเมืองระแงะ
7. เติ้งกูอับลุดมุตลิลิบ	เป็นเจ้าเมืองสายบุรี

เจ้าเมืองบริเวณ 7 หัวเมืองและที่ตั้งวังเจ้าเมือง

ปัตตานี

ชื่อเจ้าเมือง	ที่ตั้งวัง
ต่วนสุหลง	กรือเซะ
นียูไซฟ	อ่าวเบอร์กะห์
สุลต่านมูฮัมหมัด(เติงกูบือซา)	บ้านตันหยง จะบังติกอ
เติงกูปูเต๊ะ(พระยาวิชิตภักดีศรีรัตนนาเขตประเทศราช)	
เติงกูบือซา (ต่วนตีมุง)	
เติงกุสลุไลมานซารีฟูตติน	
เติงกูอับลุดกอร์เต กามารุตติน (พระยาวิชิตภักดี)	

ยะหริ่ง

ชื่อเจ้าเมือง	ที่ตั้งวัง
นายฟ่าย	
นายเหมสาย	
นียูไซฟ	
สุลต่านเดวาร์	
นิตีมุง	
นิมะอะห์(พระยาพิบูลเสนาณุกิจเชษฐภักดี)	
นิโวะระ(พระยาพิพิธเสนามาตยาธิบดีศรีสุรสงคราม)	ยะหริ่ง

หนองจิก

ชื่อเจ้าเมือง	ที่ตั้งวัง
ต่วนนิ	คลองใหม่
นายเม่น	
นายเกลี้ยง(พระยาวิเชียรภักดีศรีสงคราม)	คูยง
นายแว้ง(พระยาเพชรราภิบาลนฤเบศร์)	
นายมิ่ง	
นายทัด(พระยามุจลินทร์สราภิธาน)	

รามัน

ชื่อเจ้าเมือง	ที่ตั้งวัง
ต่วนมันโซร์	รามัน
ต่วนกุนโตร์	
ต่วนตีมุง(พระยารัตนภักดี)	โกตาบารู
ต่วนยาฮง(เต็งกูอัปดุลกันดีส)	
ต่วนเลอเบทลงรายา	

ยะลา

ชื่อเจ้าเมือง	ที่ตั้งวัง
ต่วนยาลอ	บ้านยะลา
ต่วนบางกอก	
นายเหมสาย	กูบังดีอรัส(บ้านวังตระ)
นายเมือง	บ้านสะเตง
เต็งกูมุฮัมหมัดสอและ	บ้านยะลา
เต็งกูสุไลมาน(พระยาณรงค์ฤทธิภักดี)	บ้านนังบารู(บ้านนาใหม่)

ระแงะ

ชื่อเจ้าเมือง	ที่ตั้งวัง
คว่านนิต๊ะ	ระแงะ
นิงงู	ตันหยงมัส
คว่านอันไต่ะ	
ควานตือเงาะ(พระยาภูผาภักดีศรีสุวรรณประเทศวิเศษวังษา)	บางนรา

สายบุรี

ชื่อเจ้าเมือง	ที่ตั้งวัง
ควานนิต๊ะ	ยี่งอ
เต็งกูยาลาลุตติน	
เต็งกูอับดุลการ์เด(พระยาสุริยสุนทรบวรภักดี)	สลินดงบายู
เต็งกูอับดุลมุตัลลิบ	